

Aleksandra Szadok-Bratuń, *Procedura zawierania małżeństwa „konkordatowego” w kontekście polskiego prawa administracyjnego*, Wrocław 2013, ss. 479.

W serii Prace Naukowe Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego ukazała się monografia pt. *Procedura zawierania małżeństwa „konkordatowego” w kontekście polskiego prawa administracyjnego* (Wrocław 2013) autorstwa Aleksandry Szadok-Bratuń, adiunkta w Zakładzie Prawa Administracyjnego na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. Podstawę tej publikacji stanowi nieznacznie zmieniona dysertacja doktorska Autorki, zatytułowana *Zawieranie małżeństwa konkordatowego w świetle prawa administracyjnego*, obroniona na Uniwersytecie Wrocławskim w 2004 r.

Przedmiotem monografii jest ukazanie trybu zawierania małżeństw konkordatowych w aspekcie wymogów prawa administracyjnego. Struktura publikacji obejmuje sześć rozdziałów. Rozdział pierwszy ma charakter wprowadzający. Zatytułowany został *Rozważania wstępne*. Autorka przedstawiła w nim m.in. przedmiot, cel oraz zakres przeprowadzonych badań. Charakter wprowadzający ma także rozdział drugi, zatytułowany *Konkordat instrumentem zmian prawodawstwa polskiego w przedmiocie zawarcia małżeństwa*. Omówiona w nim została, dokonana jeszcze w 1998 r., nowelizacja przepisów prawa polskiego odnoszących się do zawierania małżeństw w trybie konkordatowym. Kolejne trzy rozdziały monografii mają charakter merytoryczny. Rozdział trzeci dotyczy czynności poprzedzających zawarcie małżeństwa konkordatowego. Jego tytuł brzmi: *Procedura administracyjno-prawna poprzedzająca zawarcie małżeństwa „konkordatowego”*. Autorka szczegółowo odniosła się w nim do: właściwości kierownika USC w zakresie czynności przygotowawczych do zawarcia małżeństwa konkordatowego, dokumentów potrzebnych do zawarcia tego małżeństwa, jakie wymagane są od obywateli polskich oraz od cudzoziemców, charakteru prawnego zaświadczenia o braku okoliczności wykluczających zawarcie małżeństwa, problemu odmowy wydania tegoż zaświadczenia przez kierownika USC oraz sądowej kontroli tej decyzji. W rozdziale czwartym, zatytułowanym *Procedura administracyjno-prawna zawarcia małżeństwa „konkordatowego”* omówione zostały kwestie dotyczące: istoty i rodzajów przesłanek zawarcia małżeństwa według prawa polskiego, które Autorka podzieliła na: konstytucyjne,

około konstytutywne oraz organizacyjno-techniczne, przeszkód małżeńskich, oraz roli duchownego katolickiego przy zawieraniu małżeństwa konkordatowego. Rozdział piąty monografii, noszący tytuł *Procedura administracyjno-prawna rejestracji małżeństwa „konkordatowego”* przedstawia rys historyczny systemów rejestracji małżeństwa oraz analizę obecnych przepisów regulujących tok postępowania w sprawie wpisu małżeństwa konkordatowego do akt stanu cywilnego. Autorka wskazuje w nim, iż rejestracja małżeństwa obejmuje dwie fazy: administracyjną (sporządzenie aktu małżeństwa) i sędowo-administracyjną (odmowa sporządzenia aktu małżeństwa i kontrola sądowa tej czynności). Ostatni, szósty rozdział monografii Autorka zatytułowała: *Spór o status prawny kierownika USC*. W jego treści omawia kwestie dotyczące: podstaw prawnych, powiązań terytorialno-organizacyjnych oraz ewolucji statusu prawnego kierownika USC.

Dokonując oceny tej publikacji w pierwszej kolejności odnieść się należy do jej tytułu oraz zakresu podjętych badań. Użyty w tytule monografii termin „małżeństwo konkordatowe” nie jest terminem ustawowym, jak też nie został on wprowadzony przez konkordat. Jest to termin potoczny, który został jednak dobrze utrwalony w doktrynie i judykaturze, dlatego czynienie z tego względu zarzutu nie byłoby zasadne. Termin ten odnoszony jest do małżeństw cywilnych zawieranych według formy kanonicznej stosowanej w Kościele katolickim, czyli inaczej mówiąc – do małżeństw zawieranych na podstawie art. 10 ust. 1 konkordatu oraz art. 1 § 2 i 3 k.r.o. Autorka zawężyła zatem pole swoich badań jedynie do małżeństw cywilnych zawieranych w tym Kościele, albowiem termin ten nie może być stosowany w odniesieniu do małżeństw cywilnych zawieranych na forum niekatolickich związków wyznaniowych

Systematyka monografii – poza ostatnim, szóstym rozdziałem – nie budzi większych zastrzeżeń. Pojawia się natomiast wątpliwość odnośnie potrzeby ujmowania, w odrębnej jednostce systematycznej, materii dotyczącej pozycji prawnej kierownika USC w strukturze administracji publicznej.

Dość niejasna jest nomenklatura stosowana w jednym z podpunktów czwartego rozdziału, który Autorka zatytułowała *Koncepcja katalogu przesłanek zawarcia małżeństwa w formie kanonicznej*. Tytuł ten sugeruje, iż w jego treści pojawi się analiza wymogów koniecznych i nakazanych przez prawo kanoniczne do zawarcia małżeństwa kanonicznego (kan. 1108-1117 KPK). Określenie „małżeństwo zawarte według formy kanonicznej” oznacza bowiem „małżeństwo kanoniczne” (zob. W. Góral-

ski, *Małżeństwo „konkordatowe”* (art. 10 ust. 1 umowy Stolicy Apostolskiej z 1993 r.), „Ateneum Kapłańskie” 1996, nr 1, s. 60). Tymczasem w treści omówione zostały wymogi wynikające z k.r.o. do zawarcia małżeństwa cywilnego. Tytuł tego podpunktu winien raczej brzmieć *Małżeństwo cywilne zawarte według formy kanonicznej*. Niekonsekwencje te odnotowuje się wielokrotnie w treści tego rozdziału (np. s. 185, s. 198). Nie należałoby jednak zakładać ignorancji Autorki w tym zakresie, lecz brak należytej staranności, gdyż w innym miejscu swej pracy używa ona poprawnego określenia omawianej instytucji (np. s. 195, s. 199).

Przechodząc do innych kwestii poruszanych w pracy, podnieść trzeba m.in. wątek dotyczący przeszkód małżeńskich, które Autorka omawia w rozdziale dotyczącym administracyjnoprawnej procedury zawarcia małżeństwa. Przyjęta przez nią ich systematyka zakłada, że stosuje ona szerokie jej rozumienie, gdyż wśród nich wymienia nie tylko przeszkody do zawarcia małżeństwa, ale także wady oświadczeń woli oraz wadliwe pełnomocnictwo. Nie wnikając jednak głębiej w przyczyny takiego (lub innego) ich rozumienia oraz klasyfikowania, podnieść trzeba, iż szczegółowe omawianie tej problematyki w niniejszej pracy, wykracza poza problem określony w jej tytule. Jest niecelowe i zbyteczne, albowiem jest to materia *stricte* cywilistyczna, nienależąca do przedmiotu badań administracyjnoprawnych.

Innym wątkiem, do którego należy się odnieść, jest kwestia dotycząca roli duchownego jako podmiotu urzędowego zawarcia małżeństwa. Autorka podejmuje próbę ustalenia definicji „duchownego katolickiego” na potrzeby przepisów o zawieraniu małżeństwa. Przeprowadzona przez nią analiza przepisów k.r.o., p.a.s.c. oraz ustawy o stosunku państwa do Kościoła katolickiego w RP (art. 15a ust. 2) zaowocowała przyjęciem, iż „duchowny katolicki” to „osoba, która z racji zajmowanego stanowiska w Kościele katolickim oraz ze względu na zamieszczenie wykazu tych stanowisk w obwieszczeniu MSWiA uzyskała kompetencje jako określony zbiór uprawnień – obowiązków realizowanych na podstawie k.r.o. i p.a.s.c. w zakresie spraw związanych z zawarciem małżeństwa konkordatowego” (s. 228). Jest to dość oryginalna próba określenia trudnego do zdefiniowania pojęcia. Trudno jednak zgodzić się z powyższym rozumieniem, albowiem przepisy prawa polskiego o zawieraniu małżeństw używają terminu „duchowny” (nie „duchowny katolicki”) w dwóch różnych znaczeniach, bądź na określenie go jako podmiotu uprawnionego do przyjęcia oświadczeń stron, o których mowa w art. 1 § 2 k.r.o., bądź jako podmiotu upoważnionego do sporządzenia zaświadczenia o zawartym małżeństwie.

Pozostając po części przy wątku dotyczącym duchownego, odnieść się trzeba do dokonanej przez Autorkę analizy charakteru terminu, jaki ustawodawca wyznaczył mu na przekazanie zaświadczenia o zawartym małżeństwie do USC. Otóż Autorka słusznie przyjmuje, iż termin ten należy do trybu postępowania administracyjnego, gdyż takiej natury jest postępowanie toczone wobec kierownika USC, który jako organ administracji publicznej dokonuje wpisu małżeństwa do akt stanu cywilnego. Określa ten termin jako prekluzyjny (zawity) uzasadniając iż „taki charakter temu terminowi nadali legislatorzy Konkordatu (art. 10 ust. 1 pkt 3) i prawa rodzinnego (art. 8 § 3 k.r.o.), a także potwierdził go SN” (s. 225). Jej zdaniem „w przypadku administracyjnoprawnej procedury zawierania małżeństwa w formie kanonicznej uprawnione jest nazywanie owego terminu zawitym, ponieważ jest to termin materialno-prawny, a istota takiego terminu wyraża się w tym, iż określa on okres, w którym może nastąpić ukształtowanie praw i obowiązków jednostki na podstawie konkretnej normy materialno-prawnej. Skutkiem uchybienia takiego terminu jest wyłączenie powstania stosunku materialno-prawnego”. Według Autorki jest to termin zawity – nieprzywracalny (s. 225; przypis 286). Taki pogląd przeczy istocie terminów zawitych (prekluzyjnych), funkcjonujących w prawie administracyjnym. Jego upływ powoduje niemożność skutecznego dokonania określonej czynności, jednakże prawo administracyjne daje możliwość sanowania skutków jego uchybienia poprzez zastosowanie instytucji przywrócenia terminu. Zgodzić się trzeba, że 5-dniowy termin, jaki posiada duchowny na przekazanie zaświadczenia ma charakter nieprzywracalny, i po jego upływie nie może on dokonać tej czynności, jednakże nie jest to termin zawity. Termin ten posiada taki charakter, jaki nauka prawa administracyjnego przypisuje terminom przedawniającym. Tych nie można przywrócić. Nie można też przywrócić 5-dniowego terminu, jaki ma duchowny na przekazanie zaświadczenia o zawartym małżeństwie do USC.

Konkludując powyższe uwagi, zauważyć trzeba, że oddana do rąk czytelnika publikacja dotyczy instytucji, która stosowana jest w polskim porządku prawnym od 15 lat, zaś biorąc pod uwagę moment podpisania przez RP konkordatu ze Stolicą Apostolską, istnieje w naszym systemie prawnym już od 20 lat. W tym czasie stała się przedmiotem licznych badań podejmowanych przez przedstawicieli nauki wielu dziedzin prawa, które zaowocowały szeregiem publikacji o charakterze przyczynkowym i monograficznym. Instytucja małżeństwa „konkordatowego” jest bowiem

szczególnego rodzaju bytem prawnym, który stanowi przedmiot zainteresowania przedstawicieli wielu dziedzin prawa: międzynarodowego, cywilnego (rodzinnego), administracyjnego, wyznaniowego, a także w prawa wewnętrznego związków wyznaniowych (prawa kanonicznego).

Niniejsza monografia stanowi oryginalne i nowatorskie ujęcie instytucji małżeństwa konkordatowego. Dotychczas nie ukazała się żadna pozycja książkowa ujmująca w sposób całościowy problem zawierania małżeństw w tym trybie z punktu widzenia prawa administracyjnego. *Gros* istniejących publikacji, podnoszonych w nich postulatów i proponowanych rozwiązań jest efektem działalności twórczej przedstawicieli nauki prawa cywilnego, wyznaniowego i kanonicznego, którzy niejako „zawłaszczyli” sobie prawo zajmowania się tą instytucją. Publikacja ta daje czytelnikowi ogląd problemu „okiem administratywisty”.

dr Anna Tunia
Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II